Milouda

Abbie Chalgoum

2026 Prometheus Amsterdam

Woord vooraf

Er zijn verhalen die niet alleen gehoord moeten worden, maar ook begrepen.

Dit is zo'n verhaal, het verhaal van mijn moeder. Een vertelling over haar jeugd, haar strijd, haar dromen en de keuzes die voor haar werden gemaakt, lang voordat ze zelf de gevolgen ervan kon begrijpen.

Toen ik begon met het opschrijven van haar leven, wist ik dat ik meer moest doen dan alleen luisteren. Haar herinneringen waren als losse draden, verspreid over tijd en afstand. Soms scherp en gedetailleerd, soms vervaagd door de jaren. Ik heb haar geïnterviewd, opnieuw en opnieuw, en gevraagd naar de momenten waarover ze liever zweeg. Ze gaf vaak korte antwoorden of week uit naar andere onderwerpen. Maar ik ontdekte al vlug dat in lange stiltes de echte waarheid verborgen lag. In die nuances van haar stiltes leerde ik het meest.

Ik probeerde niet alleen te begrijpen wat haar overkwam, maar ook hoe het voelde, hoe de wereld eruitzag door haar ogen. Hoe ze als jong meisje door de stoffige straten van haar dorp liep, hoe ze keek naar de bergen die haar wereld omringden en hoe ze zich klein voelde.

Maar ook hoe haar dromen groeiden, ondanks alles. Ik wilde niet alleen haar leven reconstrueren; ik wilde haar aanwezigheid voelen. Haar blik vangen, haar angsten en verlangens begrijpen.

Op een bepaald moment in dit proces gebeurde er iets bijzonders. Ik merkte dat ik niet meer alleen de vragen stelde, maar dat ik haar verhaal beleefde. Ik noteerde niet alleen haar woorden, ze werden mijn stem. Haast alsof ik haar gedaante aannam en haar leven opnieuw doorliep, van binnenuit. Ik voelde haar hoop en haar teleurstelling, haar worstelingen en haar kracht.

Maar hoe vertel je een verhaal dat je zelf niet hebt meegemaakt? Hoe geef je een stem aan iemand anders, zonder de woorden te veranderen?

De enige manier waarop ik wist dat het kon, was door mezelf volledig in haar wereld onder te dompelen. Door haar jeugd in Marokko opnieuw te beleven en haar te laten spreken via mij. Ik moest haar herinneringen combineren met mijn eigen interpretatie, zonder haar waarheid te verliezen. Het was niet altijd makkelijk. Af en toe opende ik een deur die te lang gesloten was gebleven. Dan ervaarde ik haar pijn in mijn eigen lichaam, de last van haar verleden op mijn eigen schouders. Ik stelde mijn moeder vragen die ze nooit eerder had gekregen, vroeg door en confronteerde haar zelfs. Omdat ik wist dat het belangrijk was. Omdat ik haar verhaal zo goed mogelijk wilde begrijpen.

Dit boek is dus niet alleen haar levensverhaal, maar ook een dialoog tussen ons. Een manier om haar stem te laten klinken, om haar geschiedenis niet verloren te laten gaan.

Ik heb dit boek geschreven met haar herinneringen, haar woorden en haar stiltes. Maar de gevoelens die erin besloten liggen – de liefde, de pijn, de kracht – die zijn universeel. Het intense verhaal is van mijn moeder, maar ook van dezelfde generatie vrouwen die nooit de kans kregen om zich uit te spreken.

Dit is het leven van mijn moeder.

Zoals het ook een stukje van mijn leven werd.

Abderrahim 'Abbie' Chalgoum

Proloog

Marrakech, 1994. De zomerhitte drukte zwaar op de stad.

Een straat in het hart van de medina was volledig bedekt met kleurrijke tapijten, waardoor het leek alsof er een enorme tent was gespannen over het straatbeeld. Marokkaans meubilair, rijk versierd en comfortabel, stond verspreid over de vloerkleden. Alles was gereedgemaakt voor de bruiloft van onze oudste zoon, Essalek.

De gasten arriveerden. Goed geluimd, met enkel blije gezichten. Het ritme van de achtergrondmuziek mengde zich met de geuren van gegrild vlees en zoetigheden. Waterdragers in traditionele kleding vulden flessen en deelden ze uit aan de genodigden. Door de opgetogen stemming verloor de hitte aan kracht en was de zomerzon een vreugdevol geschenk aan de hemel.

Aan de oostzijde van de tent hingen kostbare stoffen met ingewikkelde patronen. Oude mannen zaten op aangename kussens en voerden gesprekken. Het klonk als een achtergrondkoor van roddels en commentaren. Elke beweging van de gasten werd met scherpe blikken

gevolgd, alsof er een onzichtbaar oordeel over hun handelen werd uitgesproken.

Onze 21-jarige bruidegom was gekleed in zijn djellaba van diepblauw fluweel. Zijn tarboesj lag speels op zijn hoofd. Hij keek verliefd naar zijn bruid, Meriem. Ze droeg een ivoorkleurige kaftan, versierd met glinsterende bloemenmotieven. Haar zwarte haar opgestoken met gouden speldjes die schitterden bij elke beweging.

Terwijl ik hen observeerde, trok een knoop van bezorgdheid zich in mijn maag samen. De realiteit in Nederland was compleet anders. Het idee dat onze kinderen niet konden deelnemen aan schoolreisjes, dat hun kleding versleten was en hun verjaardagen vaak werden overgeslagen, belemmerde me. Hun smekende blikken, vol van onuitgesproken vragen naar wat we niet konden geven, achtervolgden me.

Ahmed stond naast me en genoot. Zijn ogen glansden van trots, terwijl hij de luxe om ons heen in zich opnam. De overvloedigheid aan dure en extravagante decoraties.

'Waarom smijt je zo met geld, Ahmed?'

Ik zei de zin in een opwelling, hoewel ik ieder woord meende tot in het diepste van mijn ziel. In afwachting van een reactie bestudeerde ik zijn gezicht, dat geen rimpel vertrok. Hij staarde vooruit. Onverstoorbaar glimlachend naar de menigte.

'In Nederland worstelen we met de rekeningen,' sprak ik verder. 'De kinderen hebben nauwelijks wat ze nodig hebben. Hoe gaan we dit allemaal betalen?' Mijn ogen gleden over de tapijten, het eten en de glinsterende versieringen.

'Heb je geld geleend? Van wie dan?'

Na een moment van stilte zei hij met beheerste stem: 'Jouw zonen hebben een handje geholpen.'

Mijn mond viel open van verbazing en mijn ademhaling versnelde.

'Hoe durf je onze zonen in deze puinhoop te trekken?'

Onze zonen, Essalek en El Rahli, waren ooit levendige jongemannen met dromen en idealen. Maar van kleins af aan werd slechts één voorname taak geaccepteerd en gedicteerd door hun vader: geld verdienen.

Een schooltijd werd hun niet gegund, geen ontdekking en ontplooiing van interesses. Ze moesten de kost verdienen. Het geld leverden ze elke maand braaf in bij Ahmed, waarna hij het zakgeld bepaalde. Om een gevoel van eigen bezit te creëren, wat in praktijk niet verder reikte dan een paar centen om amper een lolly van te kunnen betalen.

Nog altijd verbolgen over het kapotmaken van de levenspotenties van onze mannetjes verhief ik mijn stem: 'Jij hebt hun toekomst verwoest, Ahmed!'

Zijn gezicht vertrok en de spanning in de lucht was meteen voelbaar. Ik zag hoe zijn schouders zich kromden, van schaamte en woede. Hij probeerde zijn emoties te bedwingen, maar zijn ogen, vol van de scherpe blikken van de oude mannen om hem heen, verraadden zijn ongemak. Hun zwijgende veroordeling was als een onzichtbare ketting om zijn nek.

Plotseling was er een harde klap. Pijn explodeerde in mijn wang en drukte mijn hoofd met een ruk opzij. Ik

veegde met mijn hand over de branderige plek op mijn gezicht. Ahmeds hand had de lucht doorkruist, zijn kracht en frustratie geconcentreerd in dat ene moment. Het was een daad die niet had mogen plaatsvinden. Dit soort geweld bleef nu eenmaal verborgen achter gesloten deuren.

Ik vluchtte naar de badkamer en sloeg de deur met een doffe klap achter me dicht. Tranen stroomden over mijn gloeiende wang. Ik kroop ineen naast de badrand, terwijl mijn lichaam schokte. Hij had me geslagen, in het openbaar. Bij familie, bij vrienden. Een zwaardere vorm van vernedering kon ik toen nog niet bedenken.

Minutenlang bleef ik op de grond zitten nadenken over de vraag: hoe kon dit zover komen? Een kalmerend antwoord vond ik niet tussen mijn onregelmatige ademhaling en die bonzende wang. Ik moest rustig worden. Dat was voor iedereen het beste op de trouwdag van onze oudste zoon. Dus ik veegde mijn tranen weg, stond op en keek in de spiegel om met trillende vingers mijn make-up bij te werken.

Ik zag niet alleen mijn gezicht, maar naast me ook het gelaat van mijn moeder. Haar ogen waren leeg en met een kille stem sprak ze over *sabr*, 'heb geduld'. Een veelvuldig gebruikte zegswijze in de Marokkaanse cultuur. Alleen al in mijn specifieke geval, meerdere keren per week.

'Je moet geduld hebben, mijn dochter. Geduld met je man.'

'Wie niet luisteren wil, moet maar voelen,' galmde opeens een andere stem door de betegelde ruimte. Ik

herkende de stem. Het was mijn schoonbroer, de broer van Ahmed. Een man met groot aanzien binnen de familie.

Twee heldere stemmen in mijn brein die beide de schuld bij mij neerlegden. De woorden echoden in mijn hoofd, scherper dan de klap zelf. Mijn hart kromp ineen, toen ik besefte dat geen mens om mijn pijn gaf. De stemmen verdwenen langzaam, totdat ik in de spiegel niemand anders meer zag dan mezelf. Gebroken en in eenzaamheid gehuld.

Het feest buiten de badkamer ging ongestoord verder. De muziek zwol aan en gelach vulde de lucht. Ik ontspande mijn gezicht, rechtte mijn schouders en met een kunstmatige glimlach stapte ik naar buiten. Achter de façade van een feestelijk masker hield ik mijn verdriet verborgen. Ook voor de onderzoekende blikken van de oude mannen op mijn rug. Ik negeerde ze in een vastberadenheid om mijn rol vol te houden. Dit was mijn leven, dit was mijn strijd. Voor mijn kinderen zou ik altijd blijven vechten, ondanks het feit dat ik daardoor mijn eigen trots en ellende moest verbergen voor de buitenwereld.

Eenmaal terug in de tent zag ik mijn lieve Abderrahim. Hij sprong vrolijk in het rond tussen de dansende mensen, met fonkelende oogjes van plezier. Latifa bewoog op hetzelfde moment door de menigte. Sierlijk met een dienblad vol dampende theeglazen. Haar stappen in harmonie met de muziek.

Mijn gedachten gleden af, terug in de tijd. Naar de

leeftijd waarop ik zelf trouwde en van de ene op de andere dag vrouw werd. De jeugdjaren van Latifa en mij liepen sterk uiteen. Toch droeg Latifa, net als ik destijds, haar eigen lasten. Zorgen die zij niet uitsprak, maar die ik herkende als de mijne. Zoals het ooit de zorgen van mijn moeder waren. Ongewild merkte ik hoezeer ik op haar was gaan lijken. Niet alleen in mijn trekken, maar vooral in het stille dragen. Mijn moeder, met wie ik mijn kindertijd deelde, en van wie ik te vroeg afscheid moest nemen. Hoe graag zou ik nog één keer haar armen voelen, een veilige omhelzing die alles even verzacht.

Ik sloot kort mijn ogen en vertrok in één ademteug naar mijn geboortedorp. Lang voordat ik vergat wie ik was. Lang voordat ik leerde buigen voor verwachtingen die nooit de mijne waren.

1

De ochtendmist

Toen ik ontwaakte en voorzichtig mijn ogen opende, was het nog donker in de kleine kamer. Fluisterende stemmen vulden de ruimte als vertrouwde start van de dag. Ik trok de deken stevig om mij heen. Nog even genieten van de verkregen warmte door de nachtrust, voordat de kou van de ochtend mijn lichaam zou omhullen.

Door de kieren rond de deur scheen een zachte lichtbundel op mijn moeder en broertje. Een vertrouwd tafereel. Ze schoven met potten en pannen en het geluid van ritmisch geklop zwol aan, vermengd met het gekraak van takken die het vuur spoedig zouden voeden.

Zoals iedere ochtend begon ook deze dag met de preparatie van het deeg. De bereiding door mijn moeder voltrok zich met liefdevolle aandacht. Een zorgzame genegenheid.

'Brood brengt leven,' sprak mijn moeder, terwijl ze met haar vingers krachtige kneedbewegingen maakte. 'Het voedt ons en houdt ons sterk. We zijn niet rijk, maar zolang we brood hebben, hebben we genoeg.'

Ik rekte me uit, kleedde me vlug aan en voegde mij aan haar zijde. Ik was zeven jaar en had mijn lessen in

broodbakken ruimschoots afgerond. Mijn moeder instrueerde mij met geduld en zorgvuldigheid in de fijnste kneepjes van het vak. Zoals ook zij de bereidingstechnieken van haar moeder had geleerd.

In eerste instantie waren mijn handen te klein geweest, waardoor het deeg snel vastkleefde. Maar met bemoedigende woorden bleef ze mij rustig onderwijzen. Totdat ik op een dag het deeg voelde en met iedere handeling de verbinding van meel en water onder mijn vingers leerde kennen. Langzaam begon ik de bewegingen steeds meer te doorgronden, hoe ik de brij moest draaien en kneden, tot die soepeler werd.

'Voel het leven erin, Milouda,' was een wijze les die ze met een glimlach verkondigde. Een gezegde, een levenswijsheid, die ik beter en beter begreep naarmate ik zelf ouder werd.

We lieten het deeg rijzen in de warmte van de ochtendzon. Wanneer het klaar was, drukten we voorzichtig het mengsel in de juiste vorm en legden het in de voorverwarmde oven. Opgroeien met de geur van versgebakken brood was een ongekende luxe, die de armoede telkens liet verdampen. Vanbinnen waren we rijk.

Buiten wachtten de dieren in ongeduld. De zon kwam langzaam op en weerkaatste tegen de bergtoppen. Langgerekte schaduwen trokken door ons dorp.

Het lawaai van pluimvee verwelkomde me en doorbrak de stilte van de ochtend. Tiwrar, het dorp aan de rand van de woestijn, sliep nog. Vast en vredig.

Naast de kippen bezaten we een kleine kudde schapen en twee koeien. Het vee was een groot deel van ons

leven. Ze zorgden voor melk en eieren, waardoor ik mij diep verbonden voelde met ze. We waren familie. Samen één, omringd door heuvels in een afgelegen deel van de wereld.

De kippen kakelden luid toen ik het hok opende en de verse, warme eieren een voor een opraapte. Telkens weer droomde ik van een mooi en reusachtig ei als prachtvondst. Een gouden ei als speciale beloning voor het verzorgen van de dieren. Maar helaas, ook deze keer slechts een dozijn aan grauwe varianten ter grootte van een dadel.

De schapen hielden mij ondertussen nauwlettend in de gaten. Zij waren mijn dierbare vrienden en mijn gezelschap tijdens lange tochten door de bergen. Ik kende elk schaap bij naam. Elk met zijn eigen karakter. De een nieuwsgierig of schuchter, de ander weer dapper en stoer. Met hen aan mijn zijde was ik nooit alleen en ze begrepen mij, zonder woorden. Ik deelde mijn dromen met ze en mijn zorgen. Ja, zelfs mijn geheimen. Die waren bij de schapen wel veilig, dacht ik zo.

De koeien waren lomp en stevig. Als klein meisje boezemden de twee kolossen mij angst in, ondanks hun bruine ogen die met zachtheid waren gevuld. Op gepaste afstand nam ik waar hoe mijn moeder ze verzorgde.

'Ze zijn misschien groot, Milouda. Maar uiterst vriendelijk. Als je ze met respect behandelt, gaan ze je vertrouwen.'

Op een dag nam ze mijn hand en liet me het warme, ruwe vel van de koe voelen. De koe bleef kalm staan, met haar ogen op mij gericht. Mijn moeder demonstreerde

het melken. Een kunst, zoals ik snel ontdekte, door een afgemeten combinatie van geduld en zachte handen. Maar zo leergierig als ik was, veranderde de inhoud van de emmer binnen de kortste keren van een paar druppels in een tot de rand gevuld exemplaar.

Terwijl ik de schapen gereedmaakte voor een nieuwe tocht naar de weiden, dwaalden mijn gedachten af naar mijn vader. Een ware reiziger, die handeldreef met de omliggende dorpen. Soms tot helemaal in Marrakech aan toe. Wanneer hij thuiskwam na zo'n lange reis, bracht hij niet alleen kruiden en graan mee, maar ook verhalen. Ontdekkingen over de wereld voorbij de bergen. Vertellingen in kleur en geluid. Vol leven. Ik kon dagen wakker liggen, in afwachting van zijn verhalen.

'Milouda,' sprak hij dan, met een twinkeling in zijn blik. 'Stel je eens voor...'

Ik sloot mijn ogen en liet zijn beeldende zinnen tot mij komen. Hij vertelde filmisch, zonder dat ik ooit een film had gezien. Zonder dat ik ooit een voet in Marrakech had gezet stond ik bij zijn woorden midden op het Djemaa el Fna-plein.

'Ruik je dat, Milouda? De lucht is hier gevuld met kruidengeuren. Hoor je dat? Duizenden stemmen spreken door elkaar heen.'

Glimlachend vroeg ik altijd hetzelfde: 'En papa, zijn er verhalenvertellers?'

'Overal!' zei hij enthousiast. 'Ze spreken van verre reizen en grote avonturen. En soms hoor je muziek, zo mooi dat het je hart raakt. Het leven in Marrakech lijkt te dansen. Maar als ik hier ben,' voegde hij er smoezend

aan toe, 'voel ik de ademloze rust die alleen deze bergen kennen.'

De bergen kende ik wel. En al helemaal de rust. Ik hield mijn gedachten zo lang mogelijk bij het onbekende. De drukte van ontelbare mensen, eindeloos ronddwalen tussen marktkraampjes en proeven van de meest uiteenlopende lekkernijen. Gefrituurde aardappelkoekjes of het zoete gebak chebakia. Mijn hart klopte sneller bij iedere nieuwe gedachte aan die verborgen wereld, om telkens weer te eindigen met de wens: 'Ooit hoop ik de kans te krijgen om het avontuur achter de bergen met mijn eigen ogen te zien.'

Zo zweefde mijn verlangen met ieder verhaal van mijn vader dwars door de vallei en hield ik in dezelfde tijd de schapen op het juiste pad. Want ondanks de fantasie die diep in mijn ziel zat geworteld besefte ik goed dat zulke dagdromen vrij zinloos zijn in een leven met een vast ochtendritueel.

'Niet met hoop, maar met brood worden lege magen gevuld,' deed mijn moeder er nog een schepje bovenop, toen ze mij weer eens zag zwijmelen bij een verhaal van mijn vader. Ik knikte en vertrok vlug met de schapen de weide in. Ik genoot van die momenten in rust, met slechts de vertrouwde echo van de natuur om me heen.

De ochtendmist hing nog laag over de heuvels. Een zilveren deken die het landschap stil en mysterieus maakte. De zon begon zich net te laten zien, haar stralen braken door de nevel en kleurden de wereld in tinten van oranje en goud. De mist trok zich langzaam terug en opende zijn gordijn voor een nieuwe dag. Het was een

beeld dat me altijd opnieuw betoverde, hoe vaak ik het ook zag. De natuur leek ook te ontwaken met een vast ochtendritueel.

Ik vertrok met de schapen het dorp uit en liep de vallei binnen. De overgang van winter naar lente was fascinerend en overal om me heen zichtbaar. Nog geen maand geleden waren de heuvels kaal en de bomen zonder bladeren. Dorre takken als herinnering aan de koude wintermaanden. Met de komst van de lente ademde er nieuw leven in de vallei. Het gras was fris en groen, bezaaid met wilde bloemen die hun kopjes naar het licht wendden. Hier en daar stonden klaprozen. Hun dieprode kleur vormde een scherp contrast tegen het mosgroen. Kleine paarse en gele bloemen, waarvan ik als kind al hield, maakten de weiden tot een kleurrijk tapijt. De bomen waren versierd met nieuwe bladeren, die over het pad hingen en ritselden bij iedere passage van de wind.

De bergen stonden om ons heen als tijdloze wachters, beschermend als een muur tegen de boze buitenwereld. De pieken, hoog boven ons dorp, wezen onverschrokken naar de hemel. En hoewel ik hield van de robuuste uitstraling van de bergen rond het dorp, gaven ze ook de grens aan van mijn bereik. Tot hier en niet verder. Toch was die grens aan het vervagen en vroeg ik mij steeds vaker af wat zich achter die heuvels zou bevinden. Net zoals de lente de bloemen uit hun winterslaap wekte, voelde ik mijn eigen dromen opbloeien als knoppen die eindelijk naar het licht reikten. Misschien, dacht ik. Misschien werd het tijd om verder te kijken.